

Ten eerste

De sociale media van de Gouden Eeuw

INTERVIEW
SOPHIE REINDERS,
HISTORISCH LETTERKUNDIGE

Bij gebrek aan internet onderhielden jongedames vanaf de 16de eeuw hun netwerk met behulp van vriendenboekjes.

In de 16de eeuw begonnen adellijke vrouwen vriendenboekjes (*alba amicorum*) bij te houden waarin vrienden en familie liedjes, gedichtjes en spreuken lieten schrijven. Net zoals wij nu liedjes van YouTube delen met onze vrienden via Facebook. Historisch letterkundige Sophie Reinders ontcijferde de boekjes en reconstrueerde een adellijk vriendennetwerk uit de Gouden Eeuw. Zij promoveert vandaag aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Dan verschijnt ook het op haar onderzoek gebaseerde boek *De mug en de kaars*.

De titel van het boek is ontleend aan een flirterig Frans tekstje dat Reinders in vrijwel elk vrouwenalbum wel een keer tegenkwam: 'Zoals een mug zijn leven in gevaar brengt om de helderheid van een kaars te aanschouwen, zo ook doet een heer dat door te kijken naar de schoonheid van een dame.'

'Over vrouwenalba was nog weinig bekend, ze zijn ontzettend lastig te ontcijferen', zegt Reinders. 'Er werd heel slordig en door elkaar geschreven. Tijdens mijn onderzoek vond ik ook nog verschillende boekjes waarvan we het bestaan niet wisten.'

U noemt de vrouwenalba het Facebook van de Gouden Eeuw. Waarom?

'Zoals wij nu liedjes delen via YouTube, zo schrijven zij liedjes in elkaars boekje. Wij spelen Candy Crush Saga, zij puzzelen op rebussen. Wij plaatsen foto's, zij maken tekeningen. Een andere belangrijke overeenkomst is dat de mannen en vrouwen die in de

boekjes schreven ook op elkaar reageerden. Soms stonden er tientallen berichtjes op een pagina. Als jouw berichtje dicht bij dat van iemand anders stond, betekende dat vaak: kijk, wij horen bij elkaar, wij zijn vrienden, of: ik wil bij jou horen.'

'Door te kijken wie in welk boekje schreef, kwam er een hecht sociaal netwerk naar voren. Mannen hielden ook alba bij, maar gebruikten ze vooral voor zakelijke contacten die ze ontmoetten op hun *grand tour* door Europa. Voor hen was het meer een soort LinkedIn.'

Hebt u ook smileys gevonden?

'Geen duimpjes om aan te duiden dat een bijdrage leuk was, maar er werden wel allerlei symbolen gebruikt. Zo gaven gehuwden aan dat ze bij elkaar hoorden door in hun berichtje de initialen van hun partner met een kroontje erop te tekenen.'

Sophie Reinders
Foto Gerard Helt

Het algemene beeld is dat vrouwen van adel in die tijd vooral thuis zaten te borduren, klopt dat?

'Het bijzondere aan deze boekjes is dat zij juist een heel ander beeld

geven. Deze vrouwen zaten niet de hele dag passief thuis te wachten tot papa een leuke huwelijkskandidaat aanbracht. Ze waren veel mobieler, meer ontwikkeld en zelfstandiger dan we dachten. In afwezigheid van vaders of echtgenoten moesten zij hun mannetje kunnen staan. Bovendien runden ze het adellijke huishouden – een baan op zich.

'Overigens waren de boekjes echt een bezigheid voor jonge, ongehuwde vrouwen. Zodra zij trouwden stopten ze vaak met het verzamelen van bijdragen. Waarschijnlijk omdat ze het dan druk kregen met het krijgen en opvoeden van kinderen en het bestieren van het huishouden. Het werd waarschijnlijk ook als niet zo geacht geacht voor een getrouwde

vrouw om een vriendenboekje bij te houden, omdat er toch ook heel wat flirterige opmerkingen van jongemannen in stonden.

'Uit vrijwel alle boekjes zijn pagina's gescheurd. Dat geeft wel te denken: stonden daar misschien obscene bijdragen, roddels of scheldwoorden op?'

Waren het alleen adellijke vrouwen die zo'n boekje bijhielden?

'Er zijn vrijwel alleen boekjes van adellijke vrouwen overgeleverd, die ook allemaal met elkaar in verband stonden. Veel bezitters schreven in elkaars boekjes en ze delen vaak veel dezelfde schrijvers. In lagere klassen, zoals de geegoede burgerij, kon men doorgaans wel schrijven. Het kan zijn dat boekjes uit die kringen verloren gegaan zijn. We treffen in elk geval nauwelijks niet-adellijke schrijvers in vrouwenalba aan. De adellijke boekjes waren ook een soort visitekaartje, vol geegoede contacten. Je wist nooit precies wie jouw boekje nog zou doorbladeren. Je liet alleen mensen uit je eigen milieu erin schrijven, niet je dienstmeid.'

Met wie van de vrouwen zou u weleens een kopje koffie willen drinken?

'Van één vrouw ben ik tijdens mijn onderzoek echt gaan houden: Rutghera van Eck. Haar boekje is een van de minst mooie, maar bevat meer dan 500 bijdragen. Omdat zij ook na haar huwelijken – ze trouwde drie keer – het boekje bijhield, heeft het verschillende lagen: eerst een verzaamelfase en daarna kwam daar een herinneringslaag overheen te liggen. Rutghera bladerde regelmatig terug en gaf dan commentaar op eerdere berichten – ze noteerde dan bijvoorbeeld de sterfdag van een schrijver.

'Ze was bovendien binnen haar mogelijkheden een heel zelfstandige vrouw. Dat weten we onder andere dankzij een overgeleverd procesdossier over de ruzie die zij had met haar schoonvader over de verdeling van de erfenis van haar overleden echtge-

Pagina uit een van de oudste vrouwenalba uit de Nederlanden, het *Overtijssels liedboek*. 'Ze zijn heel lastig te ontcijferen.' Foto UB Leiden

noot. Ja, Rutghera zou ik graag eens de hand schudden.'

Zullen we ooit Facebook weer ruilen voor vriendenboekjes?

'Het zou me niets verbazen. Het was toen echt een hype, net zoals ik vroeger een tijdje heel fanatiek flippo's spaarde of knikkerde op het schoolplein. Hypes verdwijnen en komen dan soms plots weer op. Na 1640 zien we dit soort adellijke boekjes eigenlijk niet meer terug.

'Pas een eeuw later ontstaat de voorloper wat wij nu een *poesiaalbum* noemen. Een boekje geeft in elk geval een veel persoonlijker gevoel dan Fa-

cebook. Misschien ga ik zelf wel weer eens een vriendenboekje bijhouden. Het zou leuk zijn als iemand dan over 500 jaar gaat proberen de bijdragen te ontcijferen om mijn vriendennetwerk te reconstrueren en betekenis proberen te geven aan al die berichten.'

Francien Bossema

VOLKSKRANT.NL/
KIJKVERDER
Meer voorbeelden van 16de-eeuwse vrouwenalba.

